DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)
den 27 november 2003 *

I de förenade målen C-34/01–C-38/01,

angående en begäran enligt artikel 234 EG, från Corte suprema di cassazione (Italien), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i de vid den nationella domstolen anhängiga målen mellan

Enirisorse SpA

och

Ministero delle Finanze,

angående tolkningen av artikel 12 i EG-fördraget (nu artikel 25 EG i ändrad lydelse), den genom Amsterdamfördraget upphävda artikel 13 i EG-fördraget, artikel 30 i EG-fördraget (nu artikel 28 EG i ändrad lydelse), artiklarna 86 och 90 i EG-fördraget (nu artiklarna 82 EG och 86 EG), artikel 92 i EG-fördraget (nu artikel 87 EG i ändrad lydelse), artiklarna 93 i EG-fördraget (nu artikel 88 EG) och 95 i EG-fördraget (nu artikel 90 EG i ändrad lydelse),

* Rättegångsspråk: italienska.

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av P. Jann, tillförordnad ordförande på femte avdelningen, samt domarna C.W.A. Timmermans, A. Rosas, D.A.O. Edward och S. von Bahr (referent),

generaladvokat: C. Stix-Hackl,
justitiesekreterare: biträdande justitiesekreteraren H. von Holstein,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Enirisorse SpA, genom G. Guarino och A. Guarino, avvocati,

— Italiens regering, genom I. M. Braguglia, i egenskap av ombud, biträdd av G. Aiello, avvocato dello Stato,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom V. Di Bucci och L. Pignataro-Nolin, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid förhandlingen den 5 mars 2002 av: Enirisorse SpA, företrätt av L. Malvezzi Campeggi, avvocato, Italiens regering, företrädd av G. Aiello, och kommissionen, företrädd av V. Di Bucci och L. Pignataro-Nolin,

och efter att den 7 november 2002 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Corte suprema di cassazione har, genom fem beslut av den 12 juli 2000 vilka inkom till domstolen den 25 januari 2001, i enlighet med artikel 234 EG ställt fem frågor om tolkningen av artikel 12 i EG-fördraget (nu artikel 25 EG i ändrad lydelse), den genom Amsterdamfördraget upphävda artikel 13 i EG-fördraget, artikel 30 i EG-fördraget (nu artikel 28 EG i ändrad lydelse), artiklarna 86 och 90 i EG-fördraget (nu artiklarna 82 EG och 86 EG), artikel 92 i EG-fördraget (nu artikel 87 EG i ändrad lydelse), artiklarna 93 i EG-fördraget (nu artikel 88 EG) och 95 i EG-fördraget (nu artikel 90 EG i ändrad lydelse).

2 Dessa frågor har uppkommit i en tvist mellan Enirisorse SpA (nedan kallat Enirisorse) och Ministero delle Finanze (finansministeriet) angående betalningen av en hamnavgift på lossning och lastning av varor i hamnen i Cagliari på Sardinien (Italien) som Ministero delle Finanze förelagt Enirisorse att betala.

Nationell lagstiftning

3 Genom lag nr 961 av den 9 oktober 1967 (GURI nr 272, av den 30 oktober 1967) inrättades Aziende dei mezzi meccanici e dei magazzini (företag med ansvar för teknisk utrustning och magasin, nedan i pluralis kallade Aziende och i singularis Azienda) i hamnarna i Ancona, Cagliari, Livorno, La Spezia, Messina och Savona (Italien). I denna lag, i dess genom lag nr 494 av den 10 oktober 1974 ändrade lydelse (GURI nr 274 av den 21 oktober 1974, s. 7190), anges Aziendes rättsställning, deras verksamhetsområde och de medel de förfogar över.

4 Aziende är offentliga näringsdrivande anläggningar som står under tillsyn av Ministero della marina mercantile (ministeriet för handelsflottan). Enligt lag nr 961 av den 9 oktober 1967 ansvarar de för förvaltningen av teknisk lastnings- och lossningsutrustning, lagerområden och all annan staten tillhörig fast eller lös egendom som anslås för varutransport. De har också till syfte att bevaka förvärv, underhåll, ändring och förbättring av den egendom som de förvaltar samt att bedriva annan verksamhet som har anknytning till den ovannämnda.

5 Aziende kan få tillstånd att tillhandahålla andra kommersiella hamntjänster, förvalta utrustning och anläggningar som inte tillhör staten samt att utföra sina lagstadgade uppgifter i andra hamnar som är belägna inom det territoriella kompetensområdet för den hamn där de har sitt säte.

6 De ekonomiska medel som Aziende förfogar över för att fullgöra sina uppgifter inbegriper avkastningen av den egendom som de förvaltar, däribland, enligt den italienska regeringens yttrande, den ersättning som de får för sin handelsverksamhet, såsom lastning och lossning av varor, samt det kapital som kommer av lån eller andra ekonomiska transaktioner.

7 Aziende svarar för samtliga kostnader vad avser utrustningens funktion. Däremot är det normalt sett ministeriet för handelsflottan som svarar för kostnader för installation av ny utrustning även om Aziende i den mån deras budget medger det själva kan svara för dessa kostnader.

8 År 1974 infördes genom lagdekret nr 47 av den 28 februari 1974 (GURI nr 68 av den 13 mars 1974, s. 1749, nedan kallat lagdekret nr 47/74), som efter ändringar genom lag nr 117 av den 16 april 1974 (GURI nr 115 av den 4 maj 1974, s. 3123) blev lag, en avgift på lastning och lossning av varor i samtliga hamnar i Italien. Denna avgift uppbärs av den statliga finansförvaltningen. Lagen är tillämplig på varor som fraktas luft- eller sjövägen.

9 Avgiften, som inte får överskrida 90 ITL per metriskt ton varor, fastställs och ändras för varje hamn genom dekret av Republiken Italiens president, varvid varornas art och medelkostnaden för att förvalta tjänsterna beaktas.

10 Genom lagdekret nr 47/74 bibehöll lagstiftaren den bestämmelse som hade införts genom lag nr 82 av den 9 februari 1963 om ändring av sjöavgifter (GURI nr 52 av den 23 februari 1963), i vilken det föreskrevs att en avgift skulle tas ut på lastade eller lossade varor eller på varor i transit i hamnarna i Genua, Neapel, Livorno, Civitavecchia, Trieste, Savona och Brindisi (Italien).

11 I lag nr 355 av den 5 maj 1976 om att utsträcka vissa fördelar för hamnorgan till Aziende i hamnarna i Ancona, Cagliari, Livorno, La Spezia och Messina (GURI nr 147 av den 5 juni 1976, s. 4382, nedan kallad lag nr 355/76) stadgas att avgiften i lag nr 82 av den 9 februari 1963 (nedan kallad hamnavgiften) skall betalas för varor som lastas och lossas i dessa hamnar. I lagen anges vidare att

intäkterna från denna avgift till två tredjedelar skall anslås för Aziende för att de skall kunna fullgöra sina uppgifter, medan den återstående tredjedelen tillfaller staten.

12 I artikel 1 i Republiken Italiens presidents dekret av den 12 maj 1977 om fastställelse av den genom lag nr 355 av den 5 maj 1976 införda avgiften (GURI nr 270 av den 4 oktober 1977, s. 7175) anges de på hamnavgiften tillämpliga tarifferna. Hamnavgiften uppgår till mellan 15 ITL och 90 ITL per metriskt ton beroende på vilka varor som avses.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

13 Enirisorse lossade och lastade med hjälp av egen personal och egna medel inhemska och utländska varor i hamnen i Cagliari utan att anlita den i denna hamn verksamma Aziendans tjänster. Enirisorse förelades vid flera tillfällen av Ministero delle Finanze att betala den i lag nr 355/76 föreskrivna hamnavgiften. Enirisorse bestred dessa förelägganden under åberopande bland annat av att Republiken Italiens presidents dekret av den 12 maj 1977 var rättsstridigt i förhållande till gemenskapsrätten.

14 Sedan Tribunale di Cagliari (Italien) underkänt Enirisorses bestridanden överklagade Enirisorse vid Corte d'appello di Cagliari (Italien). Detta överklagande ogillades genom dom meddelad av sistnämnda domstol den 11 mars 1998. Härefter väckte Enirisorse kassationstalan.

15 Vid Corte Suprema di cassazione gjorde Enirisorse gällande att den nationella lagstiftningen medför konkurrenssnedvridningar eftersom hamnavgiften skall erläggas även om en Aziendas tjänster, i förevarande fall den i hamnen i Cagliari, inte tas i anspråk av aktören. Lagstiftningen stred mot artiklarna 86 och 90 i

fördraget. Uttaget av hamnavgiften utgjorde enligt Enirisorse dessutom ett statligt stöd i den mening som avses i artiklarna 92 och 93 i samma fördrag.

16 I begäran om förhandsavgörande har Corte suprema di cassazione angett att syftet med lagstiftningen i fråga enligt Corte d'appello di Cagliari är att kompensera förvaltningen för dess utgifter och kostnader för offentligrättsliga tjänster som rör hanteringen av varor. Enligt Corte d'appello di Cagliari är det således inte nödvändigt att de varuhanteringstjänster som det offentliga företaget tillhandahållit faktiskt har tagits i anspråk, eftersom näringsidkaren drar allmänna fördelar av företagets verksamhet.

17 I den hänskjutande domstolen har fråga uppstått huruvida den nationella lagstiftningen är förenlig med dels de av Enirisorse angivna bestämmelserna i gemenskapsrätten, dels artiklarna 12, 13, 30 och 95 i fördraget.

18 Det är under dessa omständigheter som Corte suprema di Cassazione beslutat att förklara målet vilande och till domstolen ställa följande tolkningsfrågor:

"1) Utgör tilldelningen till ett offentligt företag — som bedriver verksamhet avseende lossning och lastning av varor i hamnar — av en betydande andel av en pålaga (hamnavgift på lastning och lossning av gods) som skall erläggas till staten av näringsidkare som inte har erhållit någon tjänst eller motprestation av nämnda företag en särskild eller exklusiv rättighet eller en åtgärd som strider mot bestämmelserna i fördraget, i synnerhet konkurrensbestämmelserna, i den mening som avses i artikel 90.1 i fördraget?

2) Föranleder tilldelningen till det offentliga företaget av en betydande andel av intäkterna från pålagan, oavsett hur föregående fråga besvaras, ett missbruk av en dominerande ställning till följd av en statlig lagstiftningsåtgärd och strider den således mot artiklarna 86 och 90 i fördraget?

3) Kan tilldelningen till nämnda företag av en betydande andel av pålagan anses utgöra ett statligt stöd i den mening som avses i artikel 92 i fördraget, och har nationella domstolar, när stödet inte har anmälts till kommissionen eller denna inte i enlighet med artikel 93 i fördraget i beslut har förklarat att stödet är oförenligt med den gemensamma marknaden, därmed rätt att utnyttja sina befogenheter enligt EG-domstolens rättspraxis att se till att ett rättsstridigt och/eller med gemenskapsrätten oförenligt stöd inte utges?

4) Utgör tilldelningen till nämnda offentliga företag av en betydande andel av intäkterna från en statlig pålaga som påförts för eller i samband med lossning och lastning av varor i hamnar, utan att betalningen härav motsvaras av någon motprestation eller tjänst från företagets sida, en avgift med motsvarande verkan som en importtull (som är förbjuden enligt artiklarna 12 och 13 i fördraget), eller en intern skatt eller avgift på varor från andra medlemsstater som är högre än de skatter eller avgifter som läggs på liknande inhemska varor (artikel 95 i fördraget), eller ett importhinder som är förbjudet enligt artikel 30 i fördraget?

5) Innebär de ovan beskrivna förhållandena, för det fall att den nationella lagstiftningen strider mot gemenskapsrätten, att pålagan i sin helhet skall anses otillåten eller skall endast den del som tilldelas Azienda Mezzi Meccanici anses vara otillåten?"

19 Genom beslut av den 23 februari 2001 förenade domstolens ordförande målen C-34/01–C-38/01 vad gäller det skriftliga och det muntliga förfarandet samt domen.

Inledande synpunkter

20 Den hänskjutande domstolen har ställt sin femte fråga för att få klarhet i huruvida avgiftssystemets eventuella rättsstridighet, mot bakgrund av de i var och en av ovan redovisade frågor angivna bestämmelserna, påverkar endast en del av detta system, nämligen tilldelningen av två tredjedelar av intäkterna från den ifrågavarande avgiften till Aziendan, eller avgiftssystemet i sin helhet, inklusive tilldelningen och uppbörden av avgiftens fulla belopp. Eftersom den femte frågan sålunda har anknytning till de fyra föregående frågorna kommer den inte att besvaras för sig, utan i förekommande fall i samband med handläggningen av dessa.

21 Med hänsyn till att den i målen vid den nationella domstolen aktuella åtgärden rör statens tilldelning till ett företag av en del av intäkterna från en avgift skall inledningsvis frågan huruvida denna åtgärd är förenlig med fördragets bestämmelser om statligt stöd prövas. Följaktligen skall den tredje frågan besvaras först.

Den tredje frågan

22 Den hänskjutande domstolen har ställt sin tredje fråga, om den läses mot bakgrund av den femte frågan, för att få klarhet i huruvida den åtgärd varigenom en medlemsstat tilldelar ett offentligt företag en betydande andel av en avgift, såsom den i målet vid den nationella domstolen aktuella hamnavgiften, kan anses utgöra ett statligt stöd i den mening som avses i artikel 92 i fördraget och huruvida den hänskjutande domstolen, när stödet inte har anmälts till kommissionen eller denna inte med stöd av artikel 93 i fördraget har fattat beslut angående stödets oförenlighet med den gemensamma marknaden, har rätt att utöva sina befogenheter att se till att ett rättsstridigt och/eller med den

gemensamma marknaden oförenligt stöd inte utges. För det fall den ifrågavarande åtgärden skulle utgöra ett rättsstridigt eller med den gemensamma marknaden oförenligt stöd vill den hänskjutande domstolen ha klarhet i huruvida rättsstridigheten eller oförenligheten endast rör den del av avgiften som tilldelas det offentliga företaget i fråga eller om den också gäller uppbörden hos användarna av den andel som motsvarar det sålunda tilldelade beloppet eller om den rör avgiften i sin helhet.

23 Enirisorse och kommissionen har gjort gällande att tilldelningen av en betydande del av hamnavgiften till Azienda de Cagliari utgör ett statligt stöd. Det är en åtgärd som vidtagits till förmån för ett företag och som påverkar handeln inom gemenskapen. Stödet bestrids med statliga medel. Det snedvrider eller hotar att snedvrida konkurrensen eftersom denna Azienda konkurrerar med företag i andra medlemsstater, såsom rederier, som avser att bedriva sin verksamhet inom ramen för ett system för "självhantering". Bland konkurrenterna finns också de privata företag som verkar för tredje mans räkning. Eftersom stödet inte har anmälts till kommissionen utgör det ett rättsstridigt stöd som i förevarande fall inte kan rättfärdigas med stöd av undantaget i artikel 90.2 i fördraget. Den nationella domstolen är därför skyldig att bortse från det rättsstridiga stödet.

24 Den italienska regeringen anser å sin sida att den ifrågavarande åtgärden inte påverkar handeln mellan medlemsstaterna med hänsyn till den begränsade mängden trafik i berörda hamnar, bland annat den i Portovesme på Sardinien (Italien), och att det följaktligen inte utgör ett statligt stöd i den mening som avses i artikel 92.1 i fördraget. Den italienska regeringen har vidare betonat det socioekonomiska syftet med hamnavgiften, vilket är att säkerställa de fem berörda hamnarnas överlevnad och fortsatta drift. Regeringen har angett att om de som faktiskt använder tjänsterna svarade för kostnaderna för hanteringsverksamheten i sin helhet, skulle det pris som blir följden av detta, med hänsyn till de höga fasta kostnaderna och den begränsade sjötrafiken i dessa hamnar, bli alltför högt för aktörerna. Den italienska regeringen har slutligen gjort gällande att denna avgift, om den skulle anses utgöra ett statligt stöd, borde anses vara förenlig med den gemensamma marknaden enligt artikel 92.3 c i fördraget, eftersom det syftar till att underlätta utvecklingen av vissa näringsverksamheter eller regioner i den mening som avses i denna bestämmelse.

25 För att besvara frågan skall domstolen undersöka huruvida de i artikel 92.1 i fördraget angivna villkoren rörande begreppet statsstöd är uppfyllda.

26 Först och främst skall det vara fråga om ett ingripande från statens sida eller med statliga medel. Detta villkor är uppfyllt när det gäller hamnavgiften eftersom de till Aziende utbetalda beloppen, vilka utgör en betydande andel av denna avgift, kommer från statsbudgeten och därför utgör statliga medel.

27 För det andra skall statens ingripande vara av den arten att det kan komma att påverka handeln mellan medlemsstater.

28 Härvid erinrar domstolen om att det inte finns någon gräns eller procentsats under vilken man kan anse att handeln mellan medlemsstaterna inte påverkas. Ett relativt litet stöd eller en relativt liten storlek på det stödmottagande företaget innebär inte att det omedelbart kan uteslutas att handeln mellan medlemsstaterna påverkas (se dom av den 24 juli 2003 i mål C-280/00, Altmark Trans och Regierungspräsidium Magdeburg, REG 2003, s. I-7747, punkt 81). Sannolikheten att handeln påverkas förefaller i målen vid den nationella domstolen så mycket större som hamnavgiften tilldelas ett företag med säte i en hamn och betalas av rederier i samband med lastning och lossning av varor, oavsett varornas ursprung.

29 För det tredje skall stödet kunna anses utgöra en fördel för det företag som får det. För det fjärde skall denna fördel snedvrida eller hota att snedvrida konkurrensen.

30 Härvid erinrar domstolen om att åtgärder som, oavsett deras form, direkt eller indirekt gynnar företag eller som kan anses ge det mottagande företaget ekonomiska fördelar som det inte skulle ha erhållit enligt normala marknadsmässiga villkor anses utgöra stöd (domen i det ovannämnda målet Altmark Trans och Regierungspräsidium Magdeburg, punkt 84).

31 I den mån ett statligt ingripande anses utgöra en kompensation motsvarande en ersättning för de tjänster som utförts av de mottagande företagen för att fullgöra skyldigheter att tillhandahålla allmännyttiga tjänster, på så sätt att dessa företag i verkligheten inte får någon ekonomisk fördel och ingripandet i fråga således inte har som följd att dessa företag sätts i en mer gynnsam konkurrensställning i förhållande till konkurrerande företag, faller ett sådant ingripande däremot inte under artikel 92.1 i fördraget. För att en sådan kompensation i det konkreta fallet skall undgå att betecknas som statligt stöd skall emellertid en rad villkor vara uppfyllda (domen i det ovannämnda målet Altmark Trans och Regierungspräsidium Magdeburg, punkterna 87 och 88).

32 För det första skall det mottagande företaget faktiskt ha ålagts skyldigheter att tillhandahålla allmännyttiga tjänster, och dessa skyldigheter skall vara klart definierade (domen i det ovannämnda målet Altmark Trans och Regierungspräsidium Magdeburg, punkt 89).

33 I detta hänseende har domstolen redan slagit fast att det av dess rättspraxis inte följer att driften av en handelshamn skall anses som tillhandahållande av tjänster av allmänt ekonomiskt intresse (se dom av den 17 juli 1997 i mål C-242/95, GT-Link, REG 1997, s. I-4449, punkt 52). En sådan verksamhet innebär således inte automatiskt att allmännyttiga uppdrag fullgörs.

34 Domstolen konstaterar emellertid att det av de av den hänskjutande domstolen till domstolen ingivna handlingarna inte framgår att Aziende har ålagts att fullgöra ett allmännyttigt uppdrag, än mindre framgår att detta är klart definierat.

35 För det andra skall de kriterier på grundval av vilka kompensationen beräknas vara fastställda i förväg på ett objektivt och öppet sätt, för undvikande av att ersättningen skall medföra att det mottagande företaget gynnas ekonomiskt i förhållande till konkurrerande företag (domen i det ovannämnda målet Altmark Trans och Regierungspräsidium Magdeburg, punkt 90).

36 I detta hänseende har den italienska regeringen påpekat att tilldelningen av en betydande andel av hamnavgiften till Aziende, vilken läggs på de av dessa tillämpade taxorna, är nödvändig för att hålla kvar dessa taxor på en för aktörerna godtagbar nivå. En sådan tilldelning gör det dessutom möjligt att fortsätta driften i berörda hamnar.

37 Sådana påpekanden räcker dock inte för att fullgöra ovannämnda villkor. Framför allt framgår inte härav exakt vari den påstådda allmännyttiga tjänsten består. Inte heller framgår huruvida det enbart är lastning och lossning i berörda hamnar som avses eller om sådana tjänster som rör säkerheten vid dockning också omfattas. Den italienska regeringens yttrande ger inte heller någon upplysning rörande kostnaderna för dessa tjänster eller sättet för värdering av denna påstått nödvändiga kompensation.

38 Tvärtom framgår av begäran om förhandsavgörande i mål C-34/01 och av Enirisorses och kommissionens yttranden till domstolen att den del av intäkterna från hamnavgiften som överförs till Aziende inte återspeglar de kostnader de senare verkligen haft för att tillhandahålla sina lastnings- och lossningstjänster, eftersom beloppet är knutet till mängden varor som transporteras av samtliga

användare och som förs till de berörda hamnarna. Det överförda beloppet är alltså beroende av hur mycket verksamhet som bedrivs i den eller de aktuella hamnarna.

39 Ett sådant system uppfyller dock inte kravet att kompensationen inte får överstiga vad som krävs för att täcka hela eller delar av de kostnader som har uppkommit i samband med skyldigheterna att tillhandahålla allmännyttiga tjänster, med hänsyn tagen till de intäkter som därvid har erhållits och till en rimlig vinst på grund av fullgörandet av dessa skyldigheter (se domen i det ovannämnda målet Altmark Trans och Regierungspräsidium Magdeburg, punkt 92).

40 Av det ovanstående följer att om en åtgärd rörande en medlemsstats tilldelning av en betydande andel av en avgift, såsom hamnavgiften, till ett offentligt företag inte har något samband med ett klart definierat allmännyttigt uppdrag och/eller om de andra villkoren angående statliga ingripanden, såsom dessa villkor redovisats i domen i det ovannämnda målet Altmark Trans och Regierungspräsidium Magdeburg och angetts i punkterna 32–35 i förevarande dom, inte efterlevs, skall en sådan åtgärd anses utgöra ett statligt stöd i den mening som avses i artikel 92.1 i fördraget i den mån den påverkar handeln mellan medlemsstaterna.

41 Den hänskjutande domstolen vill dessutom få klarhet i huruvida det i ett sådant fall endast är tilldelningen av en del av hamnavgiften till det berörda företaget som skall underkännas eller om avgiftssystemet i sin helhet, inklusive uppbörden hos användarna av den del som motsvarar det sålunda tilldelade beloppet, skall förklaras oförenligt med kraven enligt artikel 92 i fördraget.

42 Enligt domstolens fasta rättspraxis är det en följd av den direkta effekt som tillerkänns artikel 93.3 sista meningen i fördraget att förbudet i denna bestämmelse i fördraget mot att genomföra stödåtgärder är direkt tillämpligt på alla stödåtgärder som genomförts utan att först ha meddelats (se dom av den 21 november 1991 i mål C-354/90, Fédération nationale du commerce extérieur

des produits alimentaires och Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon, REG 1991, s. I-5505, punkt 11). Det ankommer på de nationella domstolarna att säkerställa de enskildas rättigheter om de nationella myndigheterna har överträtt förbudet mot genomförande av stödåtgärder, genom att dra alla konsekvenser i enlighet med deras nationella rätt, vad gäller såväl giltigheten av de akter varigenom ifrågavarande stödåtgärder genomförs och återbetalningen av beviljade finansiella stöd (se bland annat dom av den 16 december 1992 i mål C-17/91, Lornoy m.fl., REG 1992, s. I-6523, punkt 30).

43 Vad beträffar begreppet statsstöd har domstolen funnit att det inte bara omfattar vissa skatteliknande avgifter beroende på hur intäkterna från avgiften används (se bland annat domen i det ovannämnda målet Lornoy m.fl., punkt 28), utan också själva uttaget av en skatt som utgör en skatteliknande avgift (se dom av den 27 oktober 1993 i mål C-72/92, Scharbatke, REG 1993, s. I-5509, punkt 20).

44 Det framgår också av domstolens nyare rättspraxis att när finansieringsmetoden, genom bland annat obligatoriskt bidrag, utgör en del av stödåtgärden måste kommissionens prövning av en stödåtgärd med nödvändighet också omfatta finansieringsmetoden (se dom av den 21 oktober 2003 i de förenade målen C-261/00 och C-262/00, Van Calster m.fl., REG 2003, s. I-12249, punkt 49).

45 Härav följer att inte enbart tilldelningen av en andel av hamnavgiften till berört företag utan också uttaget hos användarna av den andel som motsvarar det belopp som sålunda tilldelas kan utgöra ett med den gemensamma marknaden oförenligt statligt stöd samt att om detta stöd inte anmäls ankommer det på den hänskjutande domstolen att vidta alla nödvändiga åtgärder, i enlighet med sin nationella rätt, för att förhindra såväl att en del av avgiften tilldelas mottagande företag som att den uppbärs.

46 Den omständigheten att det eventuellt är rättsstridigt att utta och tilldela en del av avgiften, närmare bestämt den del som återförs till Aziende, påverkar däremot inte återstoden av den till statskassan erlagda avgiften.

47 Den tredje frågan, läst tillsammans med den femte frågan, skall således besvaras så, att

— en åtgärd varigenom en medlemsstat tilldelar ett offentligt företag en betydande andel av en avgift, såsom den i målet vid den nationella domstolen aktuella hamnavgiften, i den mån den påverkar handeln mellan medlemsstaterna, skall anses utgöra ett statligt stöd i den mening som avses i artikel 92.1 i fördraget, när

— tilldelningen av avgiften inte har samband med något klart definierat allmännyttigt uppdrag, och/eller

— beräkningen av den för uppdragets fullgörande påstått nödvändiga kompensationen inte har gjorts på grundval av i förväg på ett objektivt och öppet sätt fastställda kriterier, för att undvika att ersättningen medför att det mottagande företaget gynnas ekonomiskt i förhållande till konkurrerande företag,

— inte enbart tilldelningen av en andel av hamnavgiften till det offentliga företaget utan också uttaget hos användarna av den andel som motsvarar det belopp som sålunda tilldelas kan utgöra ett med den gemensamma marknaden oförenligt statligt stöd. Om detta stöd inte anmäls ankommer det på

den hänskjutande domstolen att vidta alla nödvändiga åtgärder, i enlighet med sin nationella rätt, för att förhindra såväl att en del av avgiften tilldelas mottagande företag som att den uppbärs,

— den omständigheten att det eventuellt är rättsstridigt att utta och tilldela en del av avgiften endast rör den del av intäkterna av den avgift som överförs till berört offentligt företag och inte påverkar den till statskassan erlagda avgiften i sin helhet.

Den första och den andra frågan

48 Den hänskjutande domstolen har ställt den första och den andra frågan, vilka bör behandlas gemensamt, för att få klarhet i huruvida tilldelningen till ett offentligt företag av en betydande andel av en avgift, såsom den i målet vid den nationella domstolen aktuella hamnavgiften, utgör en sådan åtgärd i den mening som avses i artikel 90.1 i fördraget, som kan komma att innebära ett mot artikel 86 i fördraget stridande missbruk av en dominerande ställning på vilken undantaget enligt artikel 90.2 i fördraget inte är tillämpligt.

49 Den hänskjutande domstolen vill således få klarhet i huruvida ett avgiftssystem, såsom det i målet vid den nationella domstolen aktuella, är förenligt inte bara med de på statligt stöd tillämpliga konkurrensbestämmelserna som avses i den ovan behandlade tredje frågan, utan även med de bestämmelser beträffande företag som återfinns i artiklarna 86 och 90 i fördraget.

50 Även om den omständigheten att statens tilldelning till ett offentligt företag av en betydande andel av en avgift utgör ett statligt stöd inte utesluter att denna tilldelning dessutom kan innebära att detta företag i strid med artiklarna 86 och

90 i fördraget gör sig skyldigt till missbruk av dominerande ställning, kan det konstateras att de enda anmärkningar som framställts i målen vid den nationella domstolen rör den inverkan på konkurrensen som följer av statens uppbörd och tilldelning av hamnavgiften.

51 Ingen annan inverkan på konkurrensen har gjorts gällande, i synnerhet inte någon inverkan på konkurrensen till följd av det offentliga företagets handlande.

52 Under dessa omständigheter saknas anledning att besvara den första och den andra frågan angående tillämpningen av konkurrensbestämmelserna i artiklarna 86 och 90 i fördraget.

Den fjärde frågan

53 Den hänskjutande domstolen har ställt sin fjärde fråga, läst tillsammans med den femte frågan, för att få klarhet i huruvida den åtgärd genom vilken en medlemsstat föreskriver uppbörden av en avgift, såsom den i målet vid den nationella domstolen aktuella hamnavgiften, och tilldelningen till ett offentligt företag av en betydande andel av intäkterna från denna avgift utan att det sålunda tilldelade beloppet motsvaras av någon verklig tjänst från företagets sida, utgör en avgift med motsvarande verkan som en importtull som strider mot artikel 12 i fördraget, en diskriminerande intern skatt eller avgift som strider mot artikel 95 i fördraget, eller ett importhinder som strider mot artikel 30 i fördraget, och om det eventuella åsidosättandet påverkar avgiften i sin helhet.

54 Den hänskjutande domstolen anser nämligen att uppbörden av en betydande andel av hamnavgiften utan att det sålunda uppburna beloppet motsvarar en verklig tjänst från det mottagande offentliga företaget skulle kunna utgöra ett mot artikel 30 i fördraget stridande hinder mot import.

55 Den hänskjutande domstolen har klargjort att den känner till att artikel 30 i fördraget inte är tillämplig på skatteliknande avgifter i den mån andra bestämmelser i fördraget kan tillämpas, nämligen bestämmelserna i artikel 12, angående avgifter med motsvarande verkan som en importtull, eller de i artikel 95, angående interna skatter eller avgifter. Den hänskjutande domstolen har emellertid betonat att domstolens domar på detta område rört fall där de aktuella skatteliknande avgifterna i vart fall i praktiken innebar en diskriminering mellan inhemska varor och importerade varor, vilket inte är fallet i målen vid den nationella domstolen. Den hänskjutande domstolen frågar sig huruvida artikel 30 i fördraget kan bli tillämplig under sådana förhållanden.

56 Härvidlag erinrar domstolen om att tillämpningsområdet för artikel 30 i fördraget, enligt domstolens fasta rättspraxis, inte omfattar tillämpningsområdet för fördragets bestämmelser om avgifter med motsvarande verkan som importtullar (artiklarna 12 i fördraget och 16 i EG-fördraget (vilken upphört att gälla genom Amsterdamfördraget)) eller tillämpningsområdet för fördragets bestämmelser om diskriminerande interna skatter och avgifter (artikel 95 i fördraget) (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 mars 1977 i mål 74/76, Iannelli & Volpi, REG 1977, s. 557, punkt 9, och av den 11 mars 1992 i de förenade målen C-78/90–C-83/90, Compagnie commerciale de l'Ouest m.fl., REG 1992, s. I-1847, punkt 20, samt domen i det ovannämnda målet Lornoy m.fl., punkt 14).

57 Domstolen har uttalat att det i första hand skall prövas huruvida sådana åtgärder som de som var aktuella i de ovannämnda målen Compagnie commerciale de l'Ouest m.fl. och Lornoy m.fl. omfattas av tillämpningsområdet för artiklarna 12 och 95 i fördraget och att det först om så är fallet i andra hand skall prövas huruvida denna åtgärd omfattas av tillämpningsområdet för artikel 30 i fördraget (se domarna i de ovannämnda målen Compagnie commerciale de l'Ouest m.fl., punkt 21, och Lornoy m.fl., punkt 15).

58 Det saknas dock anledning att göra en åtskillnad mellan förevarande mål och de som tidigare varit anhängiga vid domstolen. Om det framkommer att hamnavgiften omfattas av tillämpningsområdet för artiklarna 12 eller 95 i fördraget, skall bestämmelserna i någon av dessa artiklar tillämpas och inte de i artikel 30 i fördraget. Den eventuella omständigheten att denna avgift inte utgör ett enligt artiklarna 12 eller 95 förbjudet hinder medför, till skillnad från det av den hänskjutande domstolen beskrivna fallet, inte att den ovannämnda avgiften automatiskt omfattas av bestämmelserna i artikel 30.

59 Domstolen erinrar vidare om att det av fast rättspraxis framgår att bestämmelser om avgifter med motsvarande verkan och bestämmelser om diskriminerande interna skatter eller avgifter inte är tillämpliga kumulativt, varför en och samma avgift enligt fördragets systematik inte samtidigt kan tillhöra dessa båda kategorier (se bland annat dom av den 23 april 2002 i mål C-234/99, Nygård, REG 2002, s. I-3657, punkt 17, och där angiven rättspraxis, och av den 19 september 2002 i mål C-101/00, Tulliasiamies och Siilin, REG 2002, s. I-7487, punkt 115).

60 Eftersom hamnavgiften i förevarande fall inte uppbärs i samband med eller på grund av importen och då den inte uteslutande är avsedd att hålla verksamheter vid liv som gynnar inhemska varor omfattas den inte av bestämmelserna i artikel 12 i fördraget (se domen i det ovannämnda målet Lornoy m.fl., punkterna 17 och 18). I den mån avgiften tillämpas på samtliga varor som lastas och lossas i berörd hamn är hamnavgiften ägnad att utgöra en intern skatt eller avgift i den mening som avses i artikel 95 i fördraget. Om avgiften, såsom framgår av begäran om förhandsbesked, inte innebär någon diskriminering av importerade varor, strider avgiften, inklusive dess uppbörd och tilldelning, följaktligen inte mot bestämmelserna i artikel 95.

61 Den av den hänskjutande domstolen nämnda domen av den 15 december 1993 i de förenade målen C-277/91, C-318/91 och C-319/91, Ligur Carni m.fl. (REG 1993, s. I-6621), vederlägger inte ovanstående resonemang. I det mål vari domen meddelades hade domstolen inte ombetts att besvara frågan huruvida det eventuella hindret omfattades av tillämpningsområdet för artiklarna 12, 30 eller 95 i fördraget och den behövde inte pröva frågan. Tvisten i det målet rörde nämligen förbudet för en importör av färskt kött att med egna medel inom en

kommuns territorium säkerställa transporten och leveransen av sina egna varor, såvida han inte till ett lokalt företag som innehade ett särskilt tillstånd i fråga om hantering i det kommunala slakteriet, transport och leverans av dessa varor, betalade ett belopp motsvarande tillhandahållna tjänster (se domen i det ovannämnda målet Ligur Carni m.fl., punkt 33). Det omtvistade beloppet betalades således direkt till ett företag och utgjorde i motsats till de i målet vid den nationella domstolen aktuella beloppen inte en avgift till staten.

62 Mot bakgrund av ovanstående överväganden skall den fjärde frågan besvaras så, att den i målet vid den nationella domstolen aktuella hamnavgiften utgör en intern skatt eller avgift i den mening som avses i artikel 95 i fördraget som inte omfattas av bestämmelserna i artiklarna 12 och 30 i fördraget. Om avgiften inte innebär någon diskriminering av varor från andra medlemsstater, strider den åtgärd varigenom en medlemsstat föreskriver att denna avgift skall uppbäras och att en betydande andel av intäkterna från denna avgift skall tilldelas ett offentligt företag, utan att det sålunda tilldelade beloppet motsvarar en verklig tjänst från företagets sida, inte mot bestämmelserna i nämnda artikel 95.

63 Det saknas följaktligen anledning att inom ramen för den fjärde frågan besvara den femte frågan.

Rättegångskostnader

64 De kostnader som har förorsakats den italienska regeringen och kommissionen, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

— angående de frågor som genom beslut av den 12 juli 2000 har ställts av Corte Suprema di cassazione — följande dom:

1) En åtgärd varigenom en medlemsstat tilldelar ett offentligt företag en betydande andel av en avgift, såsom den i målet vid den nationella domstolen aktuella hamnavgiften, skall i den mån den påverkar handeln mellan medlemsstaterna anses utgöra ett statligt stöd i den mening som avses i artikel 92.1 i EG-fördraget (nu artikel 87.1 EG i ändrad lydelse), när

— tilldelningen av avgiften inte har samband med något klart definierat allmännyttigt uppdrag, och/eller

— beräkningen av den för uppdragets fullgörande påstått nödvändiga kompensationen inte har gjorts på grundval av i förväg på ett objektivt och öppet sätt fastställda kriterier, för att undvika att ersättningen medför att det mottagande företaget gynnas ekonomiskt i förhållande till konkurrerande företag.

Inte enbart tilldelningen av en andel av hamnavgiften till det offentliga företaget utan också uttaget hos användarna av den andel som motsvarar det

belopp som sålunda tilldelas kan utgöra ett med den gemensamma marknaden oförenligt statligt stöd. Om detta stöd inte anmäls ankommer det på den nationella domstolen att vidta alla nödvändiga åtgärder, i enlighet med sin nationella rätt, för att förhindra såväl att en del av avgiften tilldelas mottagande företag som att den uppbärs.

Den omständigheten att det eventuellt är rättsstridigt att utta och tilldela en del av hamnavgiften rör endast den del av intäkterna av den avgift som överförs till ett offentligt företag och påverkar inte den till statskassan erlagda avgiften i sin helhet.

2) En avgift som den i målet vid den nationella domstolen aktuella hamnavgiften utgör en intern skatt eller avgift i den mening som avses i artikel 95 i EG-fördraget (nu artikel 90 EG i ändrad lydelse) som inte omfattas av bestämmelserna i artiklarna 12 och 30 i EG-fördraget (nu artiklarna 25 EG och 28 EG i ändrad lydelse). Om avgiften inte innebär någon diskriminering av varor från andra medlemsstater, strider den åtgärd varigenom en medlemsstat föreskriver att denna avgift skall uppbäras och att en betydande andel av intäkterna från denna avgift skall tilldelas ett offentligt företag, utan att det sålunda tilldelade beloppet motsvarar en verklig tjänst från företagets sida, inte mot bestämmelserna i artikel 95.

Jann Timmermans Rosas

Edward von Bahr

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 27 november 2003.

R. Grass V. Skouris

Justitiesekreterare Ordförande